

Munich Personal RePEc Archive

The possibilities of using interactive teaching methods in accounting disciplines at universities

Georgieva, Daniela

Intertanional Business School, Botevgrad

2016

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/78035/>
MPRA Paper No. 78035, posted 31 Mar 2017 05:17 UTC

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ НА ОБУЧЕНИЕ ПО СЧЕТОВОДНИТЕ ДИСЦИПЛИНИ, ПРЕПОДАВАНИ ВЪВ ВИСШИТЕ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ

Гл. ас. д-р. Даниела В. Георгиева

Международно Висше Бизнес Училище, Ботевград

THE POSSIBILITIES OF USING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN ACCOUNTING DISCIPLINES AT UNIVERSITIES

Daniela V. Georgieva

ABSTRACT: In the context of the changing economic environment it is very important university students to gain knowledge and skills that are essential for their future career and personal development. Nowadays it is very popular the idea of "learning by doing". This idea is already used in many scientific disciplines such as management, finance, tourism and others. On this basis, the main goal of the study is to analyze the feasibility of interactive training techniques in accounting subjects taught at the universities. The main object of the report is to analyze the most relevant teaching techniques based on the idea of Kolb's learning styles. The following tasks are formulated in this report:

- 1. To analyze the concept of "learning by doing".*
- 2. To bring out the most commonly used interactive methods of learning and to determine the possibility of their use in accounting subjects taught to students in universities, based on the model of Kolb.*
- 3. To make opinions and recommendations for the use of the concept "learning by doing" in teaching accounting courses at universities.*

KEYWORDS: learning by doing; accounting courses; university student; Kolb's teaching model; interactive methods.

I. УВОД

Иновациите са основополагащ фактор за постигането на икономически просперитет на държавите по света. Тяхната роля и значение постоянно нараства както на макроикономическо, така и на микроикономическо равнище. От теоретична гледна точка може да се твърди, че съвременната икономика се намира в низходящата фаза на дългата вълна на Кондратиев¹. Това от своя страна е предпоставка за икономически дисбаланс и бъдеща депресия. С цел намаляване на негативните ефекти от затруднената реализация на продукцията, както и от свиващия се обем на производството, следва да се стимулира техническия прогрес и иновационната активност. Кондратиев застъпва виждането, че научните или техническите открития обаче не са резултат от случайни събития. Те са следствие от потребността по време на депресия да се открият нови, по-икономични продукти, суровини и материали. Създаването на иновативни продукти и услуги пряко

¹ За повече подробности виж: Кондратиев, Н., Главните икономически цикли, 1925.

зависи от знанията и уменията на специалистите, които през етапа на научноизследователската дейност генерират новите идеи, чиято пазарна реализация реално създава иновацията. Следователно за иновационното, а от там и за икономическо развитие на държавите по света човешкият капитал се превръща в основополагащ фактор. В този смисъл знанието е носител на конкурентно предимство и съответно е един от главните измерители на иновационната активност както в публичния, така и в частния сектор.

Използването на новите технологии в ежедневието на човешкия индивид значително подпомогна процеса на намиране, съхранение и използване на информация от всички сфери на науката. Може да се твърди обаче, че многообразието и големия обем от данни е причина за по-трудното възприемане и възпроизвеждане на информация от човешкия ум. Наличието на подобно обстоятелство е предпоставка традиционните методи на обучение да губят своята ефикасност. Във връзка с това основният фокус на обучителните институции и учебни заведения е насочен към това „как“ да се предаде съответното знание на обучавания по възможно най-ефективния метод. С цел преодоляване на проблема, свързан с начина на предаване на знанието от обучаващия към обучавания все по-голяма популярност придобиват техниките, основани на идеята за „учене чрез опит“ („learn by doing“²). Следва да се отбележи обаче, че всеки индивид възприема и анализира информацията различно от останалите обучаеми. В този аспект стилът на учене на индивидите е основополагащ при определяне на използваните от страна на обучаващия техники и методи за целите на учебния процес. Освен стилът на учене от значение при определяне на подхода за предаване на учебния материал от страна на обучаващия са и специфичните особености на съответната дисциплина, както и формата на учебния процес (задочна, редовна, дистанционна). Опити за въвеждането на модели, основани на „правенето“ вече съществуват в повечето учебни дисциплини, като мениджмънт, финанси, туризъм и други. На база предходното е подходящо и полезно да се изследва възможността за използване на иновативни практики за обучение и при счетоводните дисциплини. Подобен анализ е от значение, поради факта че счетоводството по принцип се изучава на базата на задачи и казуси. Индивидуализирането на стила на учене обаче предполага въвеждането на алтернативни техники за предаване на информацията.

Основна *цел на разработката* е да се анализира приложимостта на „интерактивните“ техники на обучение в счетоводните дисциплини, в зависимост от това как учи обучавания. *Основен обект* на анализ е възприетия стил на учене на обучаваните лица в счетоводните дисциплини във висшите учебни заведения. *Основен предмет* на проучване са най-често приложимите техниките на обучение³, основани на стила на

² В икономическата литература с еквивалентно значение се използва още и терминът „Experiential learning“. По-подробно виж: Ord, J., John Dewey and Experiential Learning: Developing the theory of youth work // Youth & Policy, No. 108, 2012.

³ Стремение на автора не е да се анализират в детайл всички текущо приложими техники на обучение, основани на метода „учене чрез опит“, а само тези, които са се наложили в системата на образованието и са отчетени положителни резултати от прилагането им. Във връзка с това авторската цел е да се изследва възможността за въвеждане на подобни техники в обучителния процес на студенти в програми, в които се преподават счетоводни знания.

учение на обучаващите се. Следва да се отбележи, че в теорията и практиката съществуват множество модели за определяне стилът на учене на отделния индивид⁴. За целите на настоящата разработка е избран процесуалния модел на учене на Дейвид Колб. Подобен избор е направен поради причината, че той е смятан за най-популярен при определяне стила на учене на обучаваните лица⁵. В контекста на така формулираните цел, обект и предмет на изследване автора на разработката си поставя следните няколко изследователски задачи:

1. Да се анализира концепцията за „учене чрез опит“.
2. Да се изведат най-често използваните интерактивни методи на обучение, като се определи възможността за използването им в счетоводните дисциплини, преподавани на студенти във висши учебни заведения.
3. Да се анализира възможността за използване на интерактивните методи на обучение в счетоводните дисциплини, на база стила на учене на обучаемия, определен чрез използване на модела на Колб.

II. КОНЦЕПЦИЯТА „LEARN BY DOING“ („УЧЕНЕ ЧРЕЗ ОПИТ“)

Смята се, че идеята за „учене чрез опит“ е въведена в теорията в началото на двадесети век⁶. Виждането, че образованието е социален процес, при който отделният индивид следва да е пряко обвързан с представяната от обучаващия информация е силно застъпено в разработките на Джон Дюи (John Dewey)⁷. Идеите на американския философ са приоритетно насочени към пряката взаимовръзка между опит и образование. В този смисъл той твърди, че ако обучаващият предоставя на обучаваните предимно теоретична информация, то той не дава възможност на отделните индивиди да формулират собствено мнение по дискутираната тема⁸. Джон Дюи твърди, че „всичко, което може да се нарече учение, независимо дали е аритметика, история, география или някоя от естествените науки, следва да бъде създадено от материали, които поначало произхождат от житейския опит⁹“. В този смисъл може да се твърди, че практиката, а не теорията е водеща в трактовката на философа. Концепцията на Джон Дюи за обучение чрез опит намира приложение първоначално в училищното образование, където в най-голяма степен класната стая имитира обществото и различните обществени възгледи¹⁰. Развитието на теорията през годините дава възможност тя да бъде адаптирана за целите на различни

⁴ За повече подробности виж: Иванов, И., *Стилове на познание и учене. Теории. Диагностика. Етнически и полови вариации в България*, УИ „Епископ Константин Преславски“, 2004.

⁵ Лечева, Г., *Стиловете на учене като педагогическа компетентност за разнообразяване на преподавателските стратегии* // *Научни трудове на русенския университет*, том 48, 2009, с.55.

⁶ Thompson, P. *Learning by doing*, p.1, available on: <http://economics.fiu.edu/research/working-papers/2008/08-06/08-06.pdf>, last seen on 12.05.2016.

⁷ Джон Дюи (20. 10. 1859 г. – 1. 06. 1952 г.) е американски философ и психолог. Неговите идеи са свързани със социална реформа, на база образование. Считан за един от основателите на функционализма.

⁸ Dewey, J., *Experience and education*, Kappa Delta Pi, Indiana, 1998, p. 7 – 11.

⁹ *Ibid*, p. 86 - 87.

¹⁰ *Ibid*, p. 3 – 4.

обучения както във висши учебни заведения, така и на фирмено ниво, за повишаване квалификацията на персонала.

Текущо съществуват множество теории, основани на идеята на Джон Дюи за „учене чрез опит“¹¹. В основата на предложените концепции е тезата, че индивидите възприемат най-добре предоставената им информация, когато са лично ангажирани в учебния процес. В допълнение информацията следва да има съществено значение за обучавания, който от своя страна самостоятелно определя индивидуалните си цели и потребности и активно ги постига в рамките на учебния процес. В случая се използват образователни подходи, при които обучаваните лица придобиват познания в определена област на основата на опит чрез самостоятелно или колективно решаване на поставени задания. Следователно ученето се възприема като саморегулативен процес, при който обучаващият използва вече придобито познание и опит за целите на учебната ситуация. В този смисъл уменията и компетенциите на отделния индивид имат главна роля за възприемане на предаваната по време на учебния процес информация.

В Р. България през последните години се наблюдава тенденция на въвеждане на концепцията за „учене чрез опит“ като част от съвременните методи на обучение в училищата¹². Във връзка с това може да се твърди, че в бъдеще все повече ученици ще бъдат обучавани на база „интерактивни“ методи и техники, включващи индивидуални или групови игри, дискусии, симулации, решения на казуси и други. Подобна възможност по същество би оказала пряко въздействие и върху учебния процес във висшите учебни заведения. В този аспект обучаваните на база опит и интерактивни методи ученици не само ще очакват подобен стил на обучение от висшите учебни заведения, но и ще търсят такива образователни институции, които предлагат „учене чрез опит“. Следователно използването на иновативни техники за обучение, базиране на идеята на Джон Дюи ще се превърне от конкурентно предимство на висшите учебни заведения в задължителен елемент от обучителния процес.

¹¹ За повече подробности виж: Kolb, D. *Experiential Learning, Experience as the Source of Learning and Development*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984; Smith, M. K., *Developing Youth Work*, Milton Keynes: OUP, 1988 ; Jeffs, T., Smith, M. K., *Informal Education, conversation, Democracy and learning*, 3rd edition, Derby: Heretics Press, 2005.

¹² Като добри примери за училища, въвели „ученето чрез опит“ в своя учебен процес могат да се посочат: П СОУ „Професор Никола Маринов“ в Търговище (по-подробно виж: <http://targovishte.topnovini.bg/node/701314> , последно посещение на 14.05.2016 г.); Земеделска професионална гимназия "Климент Аркадиевич Тимирязев" в гр. Сандански (по-подробно виж: <http://umispublic.government.bg/srchProjectInfo.aspx?id=23961>, последно посещение на 14.05.2016 г.); подготвителна група в ЧНУ „Д-р Мария Монтесори“ (по-подробно виж: http://www.montessorischool.bg/cat_podrobno.php?id=5, последно посещение на 14.05.2016 г.); гимназия "Пейо Яворов" в с. Казичане (по-подробно виж: http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2009/10/12/798434_zapochna_piloten_proekt_za_digitalno_obrazovanie_i_v/, последно посещение на 14.05.2016 г.). Не без значение е и факта, че в България съществуват и училища, които са въвели в своята стратегия идеята за интерактивно обучение. Това по същество показва и бъдещите намерения на учебните заведения да използват идеята за „учене чрез опит“ в обучителния процес. Добър пример във връзка с предходното е Основно училище”Св.Св.Кирил и Методий” в с. Сокол (по-подробно виж: <http://ousokol.eu/strategia%202013-2018.pdf>, последно посещение на 14.05.2016 г).

Счетоводството в качеството си на част от преподаваните в учебните заведения икономически науки също попада в обхвата на дисциплините, за които е необходимо въвеждането на „опит“ в учебния процес. Във връзка с предходното от огромно значение е използването на подходящи интерактивни техники и методи на обучение както в зависимост от вида на образователно – квалификационната степен, така и на база формата на обучение, броят на обучаваните и хорариумът от часове. Изборът на подходящи методи за обучение в счетоводните дисциплини във висшите учебни заведения обаче е в пряка връзка със стила на учене на обучаемите лица. Следва да се отбележи, че всеки индивид възприема и анализира информацията по различен начин. Личностните характеристики и културни особености също са от значение при определяне на стила на учене, а от там и на начина на провеждане на самото обучение. Така например в теорията е посочено, че японските студенти обучавани в счетоводни програми и дисциплини предпочитат да анализират учебната информация чрез наблюдение, а не на база експериментиране (правене)¹³. Във връзка с предходното е подходящо изборът на интерактивни и иновативни техники на обучение по счетоводните програми да е обвързан и със стила на учене на обучаемите.

III. МОДЕЛЪТ НА УЧЕНЕ НА ДЕЙВИД КОЛБ

Сред най-популярните модели¹⁴ за определяне стила на учене е този на Дейвид Колб (David A. Kolb)¹⁵. Според Колб ученето има две основни измерения - възприемане и обработване на информацията. По същество възприемането на информацията от обучаваните се осъществява на базата или на конкретния опит или на абстрактното концептуализиране. Индивидите, които възприемат информацията чрез конкретния опит използват събития и преживявания от ежедневието си, за да обработят предоставената им информация. В случая те разчитат в най-голяма степен на своите чувства¹⁶, за да разберат изучавания материал. Възприемането на информация на база абстрактното концептуализиране е свързано с използването на логически и аналитични съждения при изучаване на учебния материал. Според Колб второто измерение на учението (обработване на информацията) се осъществява на базата на рефлексно наблюдение или чрез активно експериментиране. Използването на рефлексно наблюдение се свързва с възприемане на информацията от обучавания чрез изслушване или гледане на идеи и ситуации от различна гледна точка. При активното експериментиране обучавания веднага използва новото познание в ситуация с практическа приложимост.

¹³ Sugahara, S., G. Boland, The role of cultural factors in the learning style preferences of accounting students: a comparative study between Japan and Australia // Accounting education: an international journal, Vol.19, issue 3, 2010, p.252.

¹⁴ Лечева, Г., Стилите на учене като педагогическа компетентност за разнообразяване на преподавателските стратегии // Научни трудове на русенския университет, том 48, 2009, с.55.

¹⁵ Дейвид Колб (1939) притежава докторска степен в областта на социалната психология. Неговите интереси и публикации са насочени към обучението чрез опит, преживяване, личностна и социална промяна. Неговият модел на обучение е основа и теоретична рамка на голяма част от съвременните подходи за интерактивно обучение.

¹⁶ Novin, A, L. H. Arjomand, L. Jourdan, An investigation into the preferred learning style of accounting, management, marketing and general business majors // Teaching & Learning, Volume 18, Number 1, 2003, p.25.

Фигура 1. Стиллове на учене според Д. Колб

На база взаимовръзката между двете измерения Колб определя, че съществуват четири различни стиллове на учение – дивергентен, асимилативен, акомодативен и корвенгентен (виж фигура 1).

Дивергентният стил е свързан с възприемането на информация чрез конкретен опит и обработката на възприетите данни на базата на рефлексивно наблюдение. Смята се, че лицата, които използват този стил на учене предпочитат образователни подходи, насочени към наблюдения и размишляване върху конкретен казус или ситуация от различни гледни точки. Дивергентите предпочитат учебната информация да бъде в добре систематизирана и детайлно подредена форма. Същевременно за обучаваните лица е от приоритетно значение съществуващата взаимовръзка между учебния материал и техните интереси. В тази аспект е подходящо обучаващото лице да обясни ясно целите на учебния материал като подчертае възможностите, които информацията би могла да даде на обучаващите се за тяхното бъдещо кариерно развитие.¹⁷

За асимилативния стил на учене е характерно възприемането на информация чрез абстрактно концептуализиране и обработката на възприетите данни на базата на рефлексивно наблюдение. Характерно за асимилаторите е предпочитанието им към точността и логиката на учебната информация, а не към практическата ѝ приложимост. В случая обучаващия следва да демонстрира теоретичната част от учебната програма, като предоставя на обучаваните повече текстови материали под формата на ръководства. Съществено в случая е, че асимилаторите се придържат стриктно към изискванията и

¹⁷ За повече подробности виж: Иванов, И., Стиллове на познание и учене. Теории. Диагностика. Етнически и полови вариации в България, УИ “Епископ Константин Преславски”, 2004, с.32

указанията, посочени в ръководствата, с помощта на които следва да изведат правилния отговор на поставения проблем.¹⁸

Акомодативният стил на учене съчетава възприемането на информация чрез конкретен опит и обработката ѝ чрез активно експериментиране. Представителите на акомодативния стил на учене проявяват интерес към недиригентните форми на обучение, чрез които да „откриват“ новото за тях познание. Те предпочитат решаването на сложни проблеми и казуси, като в случая разчитат повече на чуждия опит, отколкото на логиката. Във връзка с това акомодаторите определят кое според тях е най-важно от учебния опит, като търсят приложение на информацията според това какво другите са направили преди тях с нея. Твърди се, че акомодативния стил на учене е предпочитан от лица, които обичат предизвикателствата и сложността на решавания проблем, поради което се включват в нови и непознати учебни ситуации.¹⁹

Връзката между двете измерения на учението при конвергентният стил е представена на базата на възприемането на информация чрез абстрактно концептуализиране и обработката на възприетите данни на базата на активно експериментиране. Конвергентите проявяват интерес към това как учебната информация би могла да бъде приложена в практиката. За разлика от акомодативния стил на учене при конвергентите се наблюдава използването предимно на собствен, а не толкова на чужд опит. В случая те учат на основата на пробата и грешката, поради което е подходящо използването на добре структурирани от страна на обучаващия учебни задачи и казуси. В теорията се застъпва виждането, че обучаващия следва да изпълнява роля на инструктор, от когото конвергентите да получават практически указания и навременна обратна връзка.²⁰

За целите на коректното определяне какъв е стилът на учене на обучаващите Колб предлага използването на инструментариум, наречен The Learning Style Inventory (LSI)²¹. В най-общ план инструментариумът се състои от въпроси, изискващи респондентите да ранжират определени твърдения, свързани със стиловете им на учене. Следва да се посочи, че резултатите изведени на база предложения от Колб инструментариум са свързани с индивидуалната преценка и субективна оценка на респондента за неговите учебни предпочитания. Следователно инструментариумът не определя стилът на учене на обучаемия на базата на стандарти или поведенчески анализи.

IV. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПОДХОДЯЩИ ОБУЧИТЕЛНИ МЕТОДИ В СЧЕТОВОДНИТЕ ДИСЦИПЛИНИ В ЗАВИСИМОСТ ОТ СТИЛА НА УЧЕНЕ СПОРЕД Д. КОЛБ

¹⁸ Пак там, с. 31.

¹⁹ Иванов, И., Силове на познание и учене. Теории. Диагностика. Етнически и полови вариации в България, УИ “Епископ Константин Преславски”, 2004, с. 30

²⁰ Пак там, с. 33

²¹ Първата версия на The Learning Style Inventory е разработена от Д. Колб през 1969 г. и публикувана за първи път през 1971 г. Текущо съществуват няколко модификации на инструментариума, като последната версия е The Kolb Learning Style Inventory 4.0. За повече подробности виж: <http://learningfromexperience.com/tools/kolb-learning-style-inventory-lsi/>, последно посещение на 14.05.2016 г.

Коректното и навременно определяне на стила на учене на обучаемите по същество е от огромна полза за обучаващия. В случая обучаващото лице би било в по-голяма степен наясно с потребностите на аудиторията, а от там и с техниките, които е възможно да използва за целите на учебния процес. Сред най-често използваните интерактивни методи за обучение могат да се посочат ситуационните, емпиричните и дискуссионните методи²².

В най-общ аспект ситуационните методи са насочени към индуктивното учене чрез подбор на ситуации при които обучавания участва в решаването на близки до реалността проблеми. Към ситуационните методи могат да се отнесат методът на конкретната ситуация (кейс-стъди), симулациите, казусите и провеждането на колективни или ролеви игри. Методът на конкретната ситуация, както и симулациите целят съчетаването на предходно натрупан опит и използването му при определяне, анализиране и решаване на проблем по зададена ситуация от счетоводната практика. В този случай обаче е необходимо обучаваните да са в максимална степен запознати с теоретичната рамка на зададения счетоводен проблем. Подобен факт предполага, че методът на конкретната ситуация и симулациите биха могли да се използват с най-голяма ефективност при магистърските програми на обучение. Подобно твърдение не би следвало да се разглежда като фактор, който да ограничава обучаващия да използва разглежданите методи и при бакалавърските програми на обучение. Поради причината, че в бакалавърските програми обучаващия следва да представи на обучаваните основната теоретична рамка в областта на счетоводството е подходящо използваната ситуация да е приоритетно насочена към анализиране на законодателните изисквания по отношение на разглеждания проблем. Решаването на казуси и задачи е най-често срещаната практика при провеждане на обучение в счетоводните дисциплини. В казусите и задачите се описват възможно най-много факти, като обучавания следва да определи коя от информацията е с приоритетно значение, да анализира данните и да предложи решение. Прилагането им в учебния процес е подходящо, поради причината че не зависи пряко от това в каква програма и форма на обучение е студентът. По своята същност играта е вид симулация, при която обучавания може да бъде или пряк участник, или жури. Възможно е използването в обучителния процес както на групови игри, така и на ролеви. При ролевите игри акцентът се поставя върху комуникационните умения на обучаемия, като същият следва да отговаря на въпроси и коментари, да се конфронтира с други участници и да направлява проблема в различните посоки. Използването на игрите, като интерактивен метод на обучение е подходящ за студенти, които предпочитат активно да участват в обучителния процес и възприемат учението като форма за проверка на собствените си идеи и виждания в практиката.

Дискуссионните методи по своята същност развиват социалните и комуникационни умения на обучаваните лица, като в най-общ план се реализира обсъждане между участниците с цел решаване на определен счетоводен проблем. Към дискуссионните методи могат да се посочат беседите, дискусиите, обсъждането, брейнсторминга и дебатите. При беседите се търси отговор на поставен от обучаващия въпрос, като целта е

²² По-подробно виж: Иванов, И., Интерактивни методи на обучение, публикувано на: www.ivanpivanov.com/uploads/sources/55_Interaktivni-metodi-za-obuchenie.pdf, последно посещение на 19.05.2016 г.

междучелностно разбиране на участниците. В случая ролята на обучаващия е да коригира или потвърди получените от обучаващия отговор. Подобен метод на обучение е подходящ, когато целта на обучаващия е да провери доколко студентите са възприели предадената им информация, без да се търси диалог между участниците. Дискусиите по своята същност са диалогична форма за затвърждаване или увеличаване на обема от знания по дадена счетоводна тема, с цел самостоятелно идентифициране и решение на проблем. Съществено в случая е, че обучаемите следва да притежават достатъчни знания, за да разсъждава по поставената тема. Следователно провеждането на счетоводни дискусии не е препоръчително в началните фази на обучителния процес. Обсъждането е близка до дискусията техника на обучение, като основната разлика е, че предметът на обсъждане е конкретен текст, условие, книга, изявление и т.н. Наличието на подобно условие е предпоставка обсъждането да може да се използва като техника на обучение както в бакалавърските, така и в магистърските програми. В най-общ план брейнстормингът е техника с групов характер, целяща генерирането на нови идеи по поставен счетоводен проблем. Насърчава се пълноценното участие на всички обучаващи, като се дава възможност участниците да се възползват от опита на останалите лица в групата. Основополагащо в счетоводната отчетност обаче е необходимостта от документална обосноваване и законодателна целесъобразност. В този аспект генерирането на нови идеи е по същество трудно приложимо поради факта, че се изисква от участниците в брейнсторминга да проявяват нестандартно мислене. Наличието на законодателни ограничения от своя страна би могло да попречи в определена степен на процеса на нестандартното мислене, като значително ограничи броя на генерираните идеи. Въпреки това брейнстормингът би могъл да се приложи като техника на обучение, когато се очаква промяна на счетоводен стандарт или закон. В случая на базата на знанията и опита е възможно обучаващите лица да генерират идеи, свързани с подходящата промяна на нормативния документ. По своята същност дебата представлява аргументиране на позиции и обмен на идеи в защита или против гледна точка на друг участник. На тази основа може да се твърди, че дебатите също са трудно приложими при обучението в счетоводните дисциплини. Следва обаче да се отбележи, че обучаващите лица биха могли да практикуват счетоводната професия в качеството си не само на оперативни счетоводители, но и на мениджъри и управители на счетоводни къщи. Във връзка с това те ще трябва да взимат оперативни и стратегически решения, свързани не само със счетоводството но и с бъдещото развитие на компанията, в която упражняват дейност. В този аспект провеждането на дебати би могло да има положителен ефект върху кариерното развитие на обучаващия. Следователно използването на дебатите като метод на обучение в счетоводните дисциплини не следва да се отхвърля напълно.

Емпиричните методи на обучение са свързани предимно с индивидуалното или групово изпълнение на опити или експерименти. В сферата на счетоводството най-често използваните емпирични методи на обучение са проектите и презентациите. Чрез тях се цели обучаващите да използват различни източници на информация, да оценяват релевантността на откритите данни, да структурират своите идеи и решения. Следователно използването на емпирични методи би имало положителен ефект върху обучаващия, поради причината че не само развива уменията му да представя информация, но и стимулира екипната работа и търсенето на релевантни данни. Следва да се отбележи, че проектите и презентациите могат да са насочени към различни сфери на

счетоводството, което дава възможност обучаващия да използва тези методи във всяка програма и форма на обучение.

На база предходното може да се твърди, че всеки един от разгледаните интерактивни методи може да се приложи за целите на преподаването във висшите учебни заведения счетоводни дисциплини. Основополагащо в случая е както нивото на знания и компетенции на обучаващите се, така и формата на обучение (редовна, задочна или дистанционна). Във връзка с това следва да се посочи, че дискуссионните методи на обучение изискват по-малко време за провеждане от ситуационните и емпиричните такива. Следователно ситуационните и емпирични методи са по-подходящи за обучаващите се в редовна и дистанционна форма на обучение, отколкото за задочната форма на обучение. Въпреки това е възможно прилагането им, в случаите в които на обучаващите е дадена възможност и достатъчно време за предварителна подготовка преди началото на занятието. Също така обаче нивото на активност на обучаващите при дискуссионните и емпирични методи е относително високо. Използването на метода при големи групи от практики счетоводители може да доведе до множество спорове, които биха изисквали време и усилия от страна на обучаващия да бъдат прекратени. От гледна точка на резултатите дискуссионните методи са насочени към разбиране на предадената счетоводна информация. Във връзка с това може да се твърди, че те са в по-голяма степен подходящи за бакалавърските програми, където от особено значение е ясното и коректно разбиране на основните счетоводни понятия и методи. Ситуационните методи са свързани с формирането на аналитични умения на обучаващия се. Провеждането им изисква обучаващия да е не само специалист в счетоводната област, но и практик, за да може да представи на учащите се реални ситуации и проблеми от счетоводната практика. За тяхното решаване обаче се изисква определен набор от счетоводни знания и компетенции от страна на обучаващите лица. Емпиричните методи от своя страна са свързани с извършването на определено проучване от страна на студента. В този аспект контролът относно коректността и надеждността на изпълнението им зависи основно от самите обучаващи. За целите на счетоводните дисциплини реализирането на проекти в голяма степен е свързано с достъпа на обучаващия се до реална счетоводна информация с практическа насоченост. Подобни реални данни биха могли да използват предимно лица, които работят счетоводната професия. Подобен факт от една страна е положителен за целите на достоверността и коректността на получените в резултат на изследването данни. От друга страна обаче степента на ангажираност на обучаващите се да реализират поставеният им проект е сравнително по-малка в случаите в които те са работещи лица, отколкото ако са безработни.

В обобщение на направения анализ относно прилаганите иновативни методи на обучение, както и на база предходно разгледаните стилове на учене, предложени от Колб могат да бъдат посочени следните техники за обучение в счетоводните дисциплини (виж. Таблица.1 Методи и подходи на преподаване на база стилът на учене на обучаващите в счетоводните дисциплини лица).

Стил на учене	Характерни особености	Подходящи обучителни подходи
----------------------	------------------------------	-------------------------------------

Дивергентен	<p>Дивергентите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Предпочита да наблюдават и преценява наличната информация от различни гледни точки. - Коректно определят точните проблеми и лесно генерира подходящи, иновативни и творчески идеи в дългосрочен план. - Трудно взимат решения и предпочитат груповите занимания. - Имат цялостен поглед върху информацията и развито въображение. 	<p>Провеждане на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дискусии, брейнсторминг, и дебати. - Симулации, групови игри и казуси. - Използване на повече видео и аудио средства, както и презентации за представяне на учебното съдържание.
Асимилативен	<p>Асимилаторите са:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Логични и прецизни, като могат да обработват бързо и ефективно разнообразна информация. - Не обичат действието, а предпочитат обясняването и изясняването на информацията. - Предпочитат да използват опита на другите. - Прецизни и изпълнителни са, като могат да организират по подходящ начин работата си. - Добри критици са. 	<p>Провеждане на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дискусии, беседи, обсъждания, дебати и демонстрации. - Представяне на строго структурирана информацията чрез лекции, графики, таблици, мултимедийни схеми и презентации. - Използване на разкази и практически примери. - Провеждане на ролеви игри и кейс-стъди методи.
Конвергентен	<p>Конвергентите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Използват ученето, за да проверят своите идеи и теория на практика. - Интересите им са в определена сфера, като се стремят да прилага знанието за решаване на специфични проблеми. - Предпочитат самостоятелното решаване на проблеми. - Имат дедуктивно мислене и знаят как да намерят необходимата им информация. - Организираны са и изпълняват задачите си в срок. - Внимателно следват инструкциите и целите на заданието. 	<p>Провеждане на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Симулации, ролеви игри, учебни сценарии, проекти, задания и практически казуси. - Избягване на лекционно представяне на учебното съдържание. - Използване на ръководства, сборници и наръчници. - Провеждане на дискусии, обсъждане на материали от пресата, беседи.
	<p>Акомодаторите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Учат се от опита си и искат да са активни участници в обучението. - Разчитат на интуицията си и са склонни да 	<p>Използване на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Казуси, симулации, ролеви игри, проекти и задания, при които самостоятелно

<p><i>Акомодативен</i></p>	<p>поемат рискове.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Практически ориентирани и прилагат логически подходи при решаване на проблеми. - Не обича да груповите занимания, но работят добре с другите, искат помощ и обсъждат проблемите с останалите. - Предпочита лекциите, четенето и изграждането на аналитични модели. - Не се притесняват да изглежда глупаво чрез задаването на въпроси или чрез предприемането на нови начинания. - Обикновено пишат структурирано в порядък, в който им текат мислите и размишленията. 	<p>да може да работи по зададен проблем.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сборници за самоконтрол на знанията. - Използване на текстови формат за представяне на учебното съдържание, най-вече чрез лекции, графики и презентации. - Използване на форуми и чатове, учебни сценарии, електронни блогове. - Провеждане на дискусии, дебати и обсъждания, от които акомодатора да черпи чужд опит. - Използване на разкази и практически примери, както и обсъждане на материали от пресата.
----------------------------	---	---

Таблица 1. Методи и подходи на преподаване на база стилът на учене на обучаваните в счетоводните дисциплини лица²³.

В теорията²⁴ се изразява мнението, че преобладаващата част от обучаваните в счетоводните дисциплини студенти във висшите учебни заведения предпочитат абстрактно концептуализиране при възприемане на информацията в рамките на учебния процес. Относно обработването на информацията мнозинството от обучаваните предпочитат активното експериментиране. Във връзка с предходното може да се твърди, че сред изследваните студенти предпочитан е конвергентният стил на учене при счетоводните дисциплини²⁵. Следователно използването на интерактивни методи за обучение, при които обучаваните биха получили тесни знания и практически опит е подходящо за целите на учебния процес. Следва да се отбележи, че твърдението че

²³ По идея от: Иванов, И., Стиллове на познание и учене. Теории. Диагностика. Етнически и полови вариации в България, УИ “Епископ Константин Преславски”, 2004; Лечева, Г., Стилловете на учене като педагогическа компетентност за разнообразяване на преподавателските стратегии // Научни трудове на русенския университет, том 48, 2009, с.56; Дурева Д., Теории за стилловете на учене и електронното обучение, достъпно на: <http://www.bvu-bg.eu/sem/sem5/Dureva.pdf>, последно посещение на 14.05.2014 г.

²⁴ За целите на настоящата разработка относно използването на LSI инструментариумът сред обучавани лица в счетоводните дисциплини и програми във висшите учебни заведения са взети данни от проведено имперично изследване от Adel Novin, Lari Arjomand и Louis Jourdan. За повече подробности виж: Novin, A, L. H. Arjomand, L. Jourdan, An investigation into the preferred learning style of accounting, management, marketing and general business majors, Teaching & Learning, Volume 18, Number 1, 2003.

²⁵ Novin, A, L. H. Arjomand, L. Jourdan, An investigation into the preferred learning style of accounting, management, marketing and general business majors, Teaching & Learning, Volume 18, Number 1, 2003, p.26 – 27.

преобладаващата част от обучаваните в счетоводните дисциплини лица са конвергенти не може да се приеме като неоспорим факт за всички учебни заведения и всички курсове и потоци. В този смисъл върху стила на учене в счетоводните дисциплини могат да окажат влияние различни външни и вътрешни за обучавания фактори. Съществуването на подобна хипотеза налага определянето на стила на учене на индивидите както на локално ниво – за съответната територия, така и на ниво отделно обучително звено.

V. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Постоянно променящите се потребности на пазара на труда налагат използването на интерактивни и иновативни методи и техники в образователния процес. Подходите, при които на обучаващия се предават компетенции, имащи пряка връзка с практиката са от съществено значение най-вече за дисциплини, като счетоводството, при които решаването на проблеми и казуси е основополагащо за реализацията на студентите на пазара на труда. Честите законодателни изменения, както и промените от процедурна гледна точка могат да поставят неквалифицирания счетоводен персонал на една компания пред ситуация на допуснати грешки със съществен характер. Във връзка с това използването единствено на счетоводни задачи за решаване в учебния материал е вече недостатъчно за целите на счетоводните обучения, от които студентите да придобият практически знания и компетенции. Подборът на подходящи интерактивни методи и подходи от страна на обучаващия за предаване на учебната информация по ефективен начин зависи в голяма степен от стила на учене на обучавания. В този смисъл може да се твърди, че коректното идентифициране на това „как“ обучавания учи счетоводството ще подпомогне в максимална степен обучаващия при определяне на това „какво“ да учи лицето.

Разработването и използването на учебно съдържание, което да покрива всички стилове на обучение по същество е практически неприложимо. В този смисъл е подходящо и полезно определянето на стила на обучение за всяка обучавана група и всеки курс поотделно. Въвеждането на новите технологии в обучителния процес би подпомогнал дори в още по-голяма степен обучаващия, като индивидуализира стила на учене и съответно ограничи учебните подходи до тези, които биха имали най-голям ефект върху обучавания. Подобно индивидуализиране е най-подходящо да се използва при дистанционната форма на обучение. В случая след идентифициране на стила на учене на студента онлайн платформата лесно и достъпно би могла да селектира учебните материали, които биха били най-ефективни за индивида. За тази цел обаче обучаващия следва да е запознат с интерактивните подходи на „ученето чрез опит“, като на тази основа е изготвил учебни планове и програми, съответстващи на всеки един от стиловете на обучение.

ЛИТЕРАТУРА:

Иванов, И., Силове на познание и учене. Теории. Диагностика. Етнически и полови вариации в България, УИ „Епископ Константин Преславски”, 2004

Лечева, Г., Стилoвете на учене като педагогическа компетентност за разнообразяване на преподавателските стратегии // Научни трудове на русенския университет , том 48, 2009

Dewey, J., Experience and education, Kappa Delta Pi, Indiana, 1998

Jeffs, T., Smith, M. K., Informal Education, conversation, Democracy and learning, 3rd edition, Derby: Heretics Press, 2005

Kolb, D. Experiential Learning, Experience as the Source of Learning and Development, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984

Novin, A, L. H. Arjomand, L. Jourdan, An investigation into the preferred learning style of accounting, management, marketing and general business majors // Teaching & Learning , Volume 18, Number 1, 2003

Ord, J., John Dewey and Experiential Learning: Developing the theory of youth work // Youth & Policy, No. 108, 2012

Smith, M. K., Developing Youth Work, Milton Keynes: OUP, 1988

Thompson, P. Learning by doing, p.1, available on:
<http://economics.fiu.edu/research/working-papers/2008/08-06/08-06.pdf>